

Den etnologiska kicken

ANNA SOFIA LUNDGREN är docent i etnologi vid Umeå universitet. Kommentarererna i artikeln rör hennes avhandling *Tre år i g* (2000).

BO NILSSON är docent i etnologi vid Umeå universitet. Kommentarererna i artikeln rör hans avhandling *Maskulinitet* (1999).

Vi satt på restaurang och pratade om hur svårt det är att komma på något att skriva på temat "Experimentell etnografi". Hur kan man förstå innebörden av en sådan tematik, för det första? Ordboksbeskrivningarna av experiment kändes aviga: "avsiktligt framkallande av ngt förlopp vars karaktär och resultat man vill studera" (NE, Svensk ordbok: "Experiment") och "prövning av en hypotes, teori eller konstruktion för att om möjligt bekräfta eller vederlägga den" (NE, encyklopedi: "Experiment").

Nu skiljer sig vanligen kvalitativa synsätt från så kallade experimentella vetenskaper (se dock t.ex. Sherman & Strang 2004). Det rimliga är därför att tolka tematiken mer i termer av att experimentera i bemärkelsen pröva något oetablerat, ej på förhand fastlagt, ungefär som när "experimentell musik" beskrivs som kännetecknad av improviserad spelteknik.¹ Improvisation förknippas ofta med det fria skapandet, med det oförutsedda och spontana, men också med lust, njutning och kreativitet. Därvidlag kan det etnografiska experimenterandet omfatta forskningsprocessens samtliga delar (Castaneda 2006).

Efter en stund fastnade vi i en diskussion om vad som lockat oss i etnologiskt arbete. Vilka etnografier mindes vi som hade påverkat oss? Vi kom då att tänka på två texter av Billy Ehn: en om badstranden och en om bilkörning. Båda var, ville vi minnas, goda etnografiska experiment. Eller? Vadå goda? Varför var vi så eniga om detta? Just nu kunde vi knappt erinra oss texternas innehåll. Var de verkligen särskilt bra? Det kunde vi inte längre minnas. Vad de däremot hade gjort var att de hade väckt vårt intresse. De hade fått igång oss.

Den etablerade föreställningen om en "etnologisk blick" som central för etnologiskt arbete översattes nu med en tanke om att "etnologiska kickar" är nog så cen-

trala för såväl ämnes- och metodval, som för resultatpresentation och läsande. Just då och där på restaurangen tyckte vi att det gick att spinna långt på det.²

Vi bestämde oss för att utgå från andras marginalnoteringar i våra avhandlingsutkast i ett sökande efter hur kollegiala kommentarer – till exempel handledares – kan understödja en kicklogik. Vi vill utifrån dessa noteringar ge tre exempel på de vanligast förekommande eftersökta kickarna och även ge exempel på sådana omdömen som en kickens logik kan ge upphov till.

NYFIKENHETSKICKEN (DEFÅRINTEVARAGJORT)

Den kraft som ofta men knappast alltid driver forskare är nyfikenheten. Nyfikenhetskicken anses nog allmänt vara en positivt laddad drivkraft. Den kick som stilled nyfikenhet kan ge kan dock vara av olika slag och leda till olika typer av etnografiskt arbete. Empirisk nyfikenhet driver en del. Andra tycks mer nyfikna på teoretiserande, och åter andra drivs av fältarbetskickar.

Nyfikenhetskicken kunde i våra avhandlingsmanus leda till kommentarer av typen: "Kan du inte följa med dem hem?" eller "Vad skulle hända om du ingrep?". Sådana tillsynes oskyldiga kommentarer pekar ut en riktning och hade effekter på etnografins genomförande.

HÄFTIGHETSKICKEN (DEFÅRINTEVARATRÅKIGT)

"Tråkigt!" Relaterad till nyfikenhetskicken, men inte lika allmänt sanktionerad, är häftighetskicken, den som man kan få

när man plötsligt ser nåt nytt, en oväntad tolkning som bråkar med det invanda, ett djärvt fältarbete, ett nytt fält. Häftighetskicken handlar om att överraskas, men likaväl som av empiri och metod kan den väckas av olika presentationsformer. Den spänning som häftighetskicken antyder utnyttjas som reklam. I förlagets hemsidespresentation av *När ingenting särskilt händer* (2007) står till exempel: "En vanlig dag i snabbköpskön, folk stirrar ut i luften, inget viktigt tycks ske. Men det gör det". Ett narrativ skapas som bygger upp förväntningarna (jfr Johansson 1998). I våra texters marginaler gjorde sig häftighetskravet mest (ganska ofta, faktiskt!) påmint genom kommentarer som "Gäsp", "Och?", "Bla bla", "Tråkigt!" eller "Här börjar jag tänka på annat". Jobbiga kommentarer, men tydliga i vad som saknas.

SKRIVARKICKEN (DEFÅRINTEVARADÅLIGT)

Många talar om att en del av det analytiska arbetet sker framför datorn, i skrivandet. Att "få ihop det" kan vara njutbart och, liksom transkribering, en analytisk akt. Bland de prydliga korrekturerna i marginalen kunde det även stå "Mmmmm" eller "Ljuvligt!" när texten drev iväg och blev närmast skönlitterär, men också "Usch", "Pust!" eller "Neeej!" när nyinlärdade begrepp staplades knaggligt på varandra. Kommentarer som "Våga ta ut svängarna" kan provocera, men avger en tydlig viljeyttring. Att så pass många söker skrivarkicken bidrar nog till etnologins popularitet och relativa lättillgänglighet. Men den är säkert också ett skäl till att många etnologer är etnologer.

KICKLOGIK

Att säga att etnologin välkomnar metodologiskt nytänkande och experimentalitet är knappast ämnat att uppröra, tvärtom. Etnologin är full av självbeskrivningar där man försökt ringa in denna aspekt och förklara dess centrala metodologiska position i ämnet. Förmågan att rikta sökarmåttet åt olika håll, att i fält följa med flödet eller gå tvärs emot det, att tänka kreativt, använda kroppen, söka det oväntade uppskattas ofta. I princip alla metodböcker betonar vikten av att vara känslig inför det som händer, att använda sig själv som redskap, att vara reflexiv, att kombinera olika ingångar till det studerade. Att driva en experimentell etnografi kan därför snarare sägas vara inherent i ämnet – även om vissa experimenterar mer än andra.

Tanken med ovanstående exemplifiering är att visa hur inte bara fältarbete och skrivande utan också handledning och kollegial läsning kan vara en performativ praktik som aktivt efterfrågar kickar, och därmed deltar i de ständiga försöken att organisera och driva på åtminstone en del av de experimentella inslag som utgör centralpunkt i mycket etnologisk självbild och forskning.

NOTER

¹ I många sammanhang bygger dock improvisationer på redan tillgängliga fraser och styrs av genrekonventioner. Det experimentella kan således ses som en strävan bort från det etablerade samtidigt som det utgår från just det etablerade.

Det finns intressanta paralleller att dra från detta till etnografiskt arbete.

² Nu menar vi inte att etnologiskt arbete alltid utgörs av, eller ens borde utgöras av, kickjakt. Vi menar dock att vi tror att det är en aspekt som kan vara en drivkraft i sådant arbete och som ofta tycks vara det – både när det gäller *motivationen* att genomföra studier och *bedömningen* av dem. Kickjakten kan också vara ett incitament för att ständigt utmana invanda metodologiska grepp: om jag testat det här – vad ser jag då?

REFERENSER

- Castaneda, Q.E., 2006. "The invisible theatre of ethnography: performative principles in fieldwork", in *Anthropological Quarterly* 79(1), 75–104.
- Ehn, B. & Löfgren, O., 2007. *När ingenting särskilt händer: Nya kulturanalyser*. Stockholm: Symposion.
- Johansson, E., 1998. "Berättelser om skillnad, berättelser om likhet", i Miegel, F. & Schoug, F. (red.), *Dikotomier: vetenskapsteoretiska reflektioner*. Lund: Studentlitteratur.
- Sherman, L. W. & Strang, H., 2004. "Experimental ethnography: the marriage of qualitative and quantitative research", in *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 595(1), 204–222.
- www.ne.se, "Experiment".

SUMMARY

The Ethnological Kick

Much ethnography is experimental in one way or another, fieldwork practices as well as the written representations. In this text, we use commentaries on thesis drafts as examples in order to track and highlight how supervising and textreadings may be performative in the pursuit of what we would call a kick-seeking ethnography.